

A VIDÉK NOSZTALGIÁJA

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG, TURIZMUS- ÉS KÖZÖSSÉGSZERVEZÉS HÁROM ÉSZAK-ALFÖLDI KISTÉRSÉGBEN

ABSZTRAKT

Az elmúlt évtizedekben a magyar vidék számos átalakuláson ment át. A ruralitás, amely jelenti a természet közelségét, a nyugalmat, a helyi sajátosságokat és tradíciókat, egyre inkább a fogyasztás tárgyává vált, amit tovább erősít, hogy a vidékiség szerepe a nemzeti identitás megalkotásában egyre hangsúlyosabb. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a nosztalgia egyre nőtt Magyarországon, ami a múlttal, a történelemmel való találkozás, kapcsolat növekvő igényét jelenti. Erre az igényre válaszul egyre több vidéki település jeleníti meg önmagát, és kínálja a helyi hagyományokat és kulturális örökséget mint nosztalgia alapú turisztikai vonzerőt.

Egy kvalitatív szociológiai kutatás eredményei alapján a tanulmány a nosztalgia szerepét, motiváló hatását tárgyalja a közösségi és turisztikai tevékenységekben három észak-alföldi kistérségben. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a vidéki helyek milyen formában jelenítik meg magukat a nosztalgiát kereső fogyasztók számára. Az esettanulmányok összegyűjtik és elemzik a helyi hagyományokat, termékeket, szokásokat, gyakorlatokat és az épített örökség azon elemeit, amelyek új funkciót kapnak mint nosztalgiai alapú termékek és szolgáltatások. A kutatás trágát képezik a helyi kulturális rendezvények, úgy mint a fesztiválok és falunapok, a helyi gasztronómia és kézművesség termékei valamint az épített örökség.

A tanulmány egyik fő megállapítása, hogy a nosztalgia vezérelte vidéki turizmus nem csupán egy új és jelentős gazdasági és fejlődési út a vidéki társadalmak számára, de jelentős hatást gyakorol a helyi identitás megújítására és a közösségépítésre is. A nosztalgia és a hozzá kapcsolódó kulturális örökség fogyasztói igényként jelent meg a vidéki társadalomban, de a helyi identitás kulcsává és a kulturális örökség alapú közösségfejlesztések alapjává válhat.

Kulcsszavak

nosztalgia, vidéki kulturális örökség, vidéki turizmus, helyi identitás, helyi közösség

ABSTRACT

During the past decades, the Hungarian countryside has gone through many changes. Ruralities like closeness of nature, quietness, local specialities, traditions make the rural a desirable object of consumption, in addition, the role of rurality has become more significant in the constitution of national identities. Parallel with this process, nostalgia is growing in Hungary. Hungarians demand to get in touch with their history and past origin. As a response to this demand, more and more rural places promote themselves as a nostalgia destination providing traditional rural culture and local heritage.

Based on qualitative sociological methods, the paper discusses the role of nostalgia as a motivating factor for community and tourism activities to three micro-regions in the Eastern part of Hungary. The research explores the ways in which the rural place appeals to the nostalgia-motivated consumers. The case study research collects and analyses local traditions, products, customs, practice, and built heritage having new function as nostalgia based goods and services for consumers. Research objects are local cultural events like festivals or village days, local gastronomy and crafts, and the built heritage.

A key finding of the study shows that nostalgia motivated rural tourism is not only a new and significant way of business and development for rural societies, but also offers inspiring possibilities for revitalising local identity and community building. Nostalgia and related cultural heritage became a consumer demand in rural society, and could become the key element of local identity and cultural heritage based community development in rural Hungary.

Keywords

nostalgia, rural cultural heritage, rural tourism, local identity, local community

Az elmúlt évtizedekben a magyar vidék egyre inkább a városi fogyasztás tárgyává vált (Csurgó 2013), és a jelenkori reprezentációjának, imázsának legfontosabb elemei a hagyomány, a közösség és az érintetlen természet lettek, ami kiegészül és felerősödik azzal az egyre hangsúlyosabban megjelenő vidékreprezentációval, miszerint az autentikus magyar kultúra a vidéki és paraszti hagyományokból ered.¹ A vidék, vidékiség is egyre inkább csak az időszakosan jelenlevő fogyasztók (turisták, kiköltözők) relációjában értelmeződik (Váradi 2007, Csurgó 2013), melynek egyik lényegi eleme a vágyódás és visszavágyódás valami eredetihez (ami lehet természet, közösség, hagyomány), azaz ahogyan Kovács Éva fogalmaz, a „holisztikusan befogható világ nosztalgiája” jelenti a vidékről szóló diskurzus alapját (Kovács 2012:37) napjainkban. Ezzel párhuzamosan az elmúlt évtizedben gombamód megszaporodtak a vidék kulturális örökségét, hagyományait középpontba állító helyi rendezvények, fesztiválok. Szinte már nincs olyan falu vagy kisváros a vidéki Magyarországon, amely ne rendezne évente akár többször is a helyi hagyományokra építő fesztivált, kulturális-közösségi eseményt. A kolbásztól a sonkáig, a krumplitól a tormáig, a juhásztól a betyárig, a fazekastól a kovácsig széles spektrumát vonultatják fel a vidék hagyományainak, kulturális és természeti értékeinek ezek a rendezvények, amelyek eltérő sikerrel ugyan, de térségi, regionális és esetenként országos jelentőségre is szert tettek (Pusztai 2003, Csurgó–Nagy Kalamász 2007). Kínálatukban a helyi hagyományok, termékek mellett vagy annak hiányában általában a vidékhez köthető népi hagyományok, gasztronómia és kézművesség jelenik meg, összekapcsolva az eseménynek helyet adó település falusias/vidéki idilljével (Fejős–Szíjártó 2000, Pusztai 2003, Csurgó 2013).

A vidéknek ez a fajta nosztalgikus idealizációja széles társadalmi szinten jelentkező új kulturális érdeklődést eredményez a vidékiség és a lokalitás iránt, jelentős változásokat indítva el a magyar vidéki társadalomban és gazdaságban egyaránt. A

¹ Jelen írás a vidéki kultúrának (ami döntően a népi kultúrát jelenti és lényege a közösségi jelleg valamint a paraszti kultúrához és a falusi társadalomhoz való erőteljes kötődés) nem a nemzetfelfogásban vagy még inkább a nacionalizmusban játszott szerepét vizsgálja (erről részletesebben lásd Barna 2011), hanem a vidék kulturális örökségét, a népi kultúrát tágabban értelmezi annyiban, hogy annak nyitottabb, pluralista vonásait hangsúlyozza, másrészt szűkebben, hisz a lokális térben, a lokális identitásban és közösségben játszott szerepére fókuszál. Az elemzés a népi kultúra iránti pozitív attitűdökre és percepciókra koncentrál.

tanulmány célja a vidék nosztalgiájának értelmezése, azaz a nosztalgia mint társadalmi gyakorlat elemzésének segítségével azoknak a folyamatoknak a feltárása és megértése, amelyek a vidék kulturális örökségének és hagyományainak újrafelfedezését motiválják. Az írás alapját jelentő kutatás² három észak-alföldi mikrotérségben végzett esettanulmány segítségével összegyűjti és elemzi azokat a helyi hagyományokat, helyi termékeket, szokásokat, épített emlékeket és egyéb kulturális elemeket, amelyek új funkcióval vagy tartalommal jelennek meg a helyi közösségek és/vagy a külső fogyasztók számára. Az elemzés célja, hogy értelmezze a helyi kulturális értékek és örökségelemek jelenkori hasznosítása mögött zajló motivációs és értelmezési gyakorlatokat; azaz azoknak a folyamatoknak a megértése, amelyekben kiválasztódnak, újraértelmeződnek és új funkciót kapnak a helyi kulturális örökség elemei.

A kutatás helyszíne az Észak-alföldi Régió három, sok szempontból hasonló, mégis eltérő adottságú területe, a Hajdúság (Hajdúböszörményi és Hajdúszoboszlói Kistérségek), a Derecske-Létavértesi és a Mezőtúri Kistérségek. A három vizsgált térségre az alföldi táj és településszerkezet, valamint a mezőgazdaság még mindig viszonylagos dominanciája jellemző. A kiválasztott térségek méretüket, elhelyezkedésüket, gazdasági, társadalmi és kulturális karakterüket tekintve három eltérő típusát képviselik a magyarországi és észak-alföldi vidéki térségeknek (a magyarországi vidéki településtípusokról részletesen lásd Kovách 2012). A Hajdúság térsége és települései a vidéki városiasodás jellegzetes típusát képviselik és döntően, de nem csupán a Hajdúszoboszlóra koncentrálódó gyógyfürdő turizmusnak köszönhetően jelentős hagyományos turisztikai vonzerővel is rendelkeznek. A Hajdúság legfontosabb kulturális örökségét a hajdú hagyományok jelentik (Balogh 1969), ami tárgyi és szellemi emlékekben egyaránt megjelenik. Emellett minden település rendelkezik több-kevesebb helyi épített örökséggel és hagyománnyal, kulturális emlékekkel is. (Hajdúnánáson és Hajdúdorogon például jelentős helytörténeti gyűjtemények vannak.) A Hajdúság központja Hajdúböszörmény, amely a hajdú hagyományok ápolásában is kiemelkedik, hiszen itt található például a Hajdú Múzeum, de a többi hajdúvárosban is megjelenik a hajdú örökség jelentős helyi kulturális hagyományként. A Derecske-Létavértesi Kistérség karakterét a határ-mentiség és az agglomerálódó jellege adja. A települések kisebb lokális kulturális örökségei (Berényi at al. 1998, Héthy 1982) mellett (pl. Álmosd: Kölcsey Emlékház, Létavértes: Rozsnyai István Muzeális Gyűjtemény stb.) Bagamér központtal elindult egy kezdeményezés a térségben, amely kisebb-nagyobb sikerrel és lendülettel a helyi tormatermesztés hagyományaira építve próbál turisztikai vonzerőt teremteni. A Mezőtúri Kistérség a legkisebb a vizsgálatban szereplő térségek közül, mindössze öt településből, két városból és a vonzáskörzetükben található három faluból áll. A térség legfontosabb kulturális örökségét a mezőtúri kerámia és a kun hagyományok jelentik. Kulturális hagyományokban a kistérség két városa, Mezőtúr és Túrkeve emelkedik ki, a kisebb települések döntően a közös paraszti és kun hagyományokra építik helyi kulturális identitásukat (Örsi 1992, Pusztai 2006).

A kutatás a három vizsgálati terület kulturális örökségre építő rendezvényeinek, eseményeinek és létesítményeinek elemzésével arra keresi a választ, hogy a vidéki hagyományok, kulturális és természeti értékek hogyan értelmeződnek át és kapnak új funkciót a vidék idilli és nosztalgikus reprezentációján keresztül. A vizsgálat alapját a helyi kulturális rendezvények és intézmények, azaz a helyi kultúra szervezőivel és irányítóival³ készített félig strukturált interjúk jelentik.⁴ Az elemzés

² A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

³ A három kutatási terület 14 településén (Mezőtúr, Túrkeve, Kétpó, Derecske, Létavértes, Álmosd, Kokad, Bagamér, Hosszúpályi, Monostorpályi, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Ebes, Hajdúhadház, Hajdúdorog) összesen 85 interjú készült. Az interjúalanyokat a szakértői mintavétel és a hólabda módszer kombinációjával választottuk ki. A kiindulási pontot a helyi kulturális intézmények és

középpontjában a vidék nosztalgikus reprezentációja áll, azaz a helyi hagyományok és kultúra lokális kultúráirányítók általi nosztalgia-vezérelt újraértelmezése.⁵ A hangsúly tehát a rendezvények megalkotásában szerepet játszó vidéképeken és imázsokon van, elemzési keretként pedig a nosztalgiát használjuk.

A NOSZTALGIA MINT ÉRTELMEZÉSI KERET

A nosztalgia összetett fogalom, értelmezése és alkalmazása transzdiszciplináris megközelítést igényel. A nosztalgia egy a társadalomtudományokban tágran értelmezett fogalom, amit az emberi gondolkodás és viselkedés számos aspektusának megértésére és leírására alkalmaznak. A nosztalgia kifejezést először egy svájci orvos használta 1688-ban a külföldön harcoló katonák pszichológiai betegségként interpretált halálos honvágyának leírásakor (Boym 2001). A nosztalgia lényege a visszavágyódás, elvágódás, ami nem csupán vágy, de érzés, hangulat és emlékezet is (Pintér 2008). Elvágódni a messzeségbe, oda, ahol otthonosan érzi magát az ember, vágyódás egy autentikusabb, eredetibb múltba, ami már nem hozható vissza a maga eredetiségében (Pintér 2008, Boym 2001). Ugyanakkor a nosztalgiában benne van a jövő is, a múlt eszményi világa újratelemtésének reményén keresztül (Boym 2001, Pintér 2008).

A nosztalgiának számos társadalomtudományi definíciója létezik. A nosztalgia legegyszerűbben és legtágabb értelemben a múltba való visszatérés vagy a múlt újraélése iránti sóvárgásként definiálható (Gammon 2002). Bár az egyének nem érezhetnek nosztalgiát egy olyan múlt iránt, amit nem tapasztaltak meg, Holbrook (1993) felhívja a figyelmet arra, hogy ha egy tárgy kellőképpen beágyazott kulturálisan, a nosztalgia az adott tárgy iránt tanulható. Az emlékezés, amely a nosztalgiát előidézi, nem korlátozódik a megélt eseményekre. Ez azt is jelenti, hogy az események és a hozzá kapcsolódó jelentések is tanulhatóak. A múlt eseményeinek tanulásához hozzájárulnak az események és tárgyak megjelenítései a modern médiatechnológiai eszközök segítségével. Holbrook és Schindler (1991) definíciójából kiindulva Fairley (2008) a nosztalgiát az egyén fiatalabb kora, vagy ezt helyettesítve a múlt szocializáció során vagy a médián keresztül tanult eseményeinek tárgyai (emberek, helyek, élmények, dolgok) iránti preferenciaként definiálja, ahol a preferencia általános kedvelésként, pozitív attitűdként, kedvező hatásként értelmezendő. Jelen tanulmány a nosztalgiának erre a definíciójára támaszkodik.

Svetlana Boym (2001) a nosztalgia fogalom kettős, ellentétes jelentéséből kiindulva – ahol a „nostos”, a visszatérést jelenti, amely elválasztja az embereket egymástól, míg az „algia”, a fájdalomra utal, amely közös bennük – kétféle nosztalgiát különböztet meg: az egyik a restaurációs (helyreállító) nosztalgia, a másik pedig a reflexív (tükröző) nosztalgia. A restaurációs nosztalgia kollektív jellegű, célja a múlt nagyságának visszaidézése, a régi értékek alapján új hagyományok teremtése. Ezért

önkormányzatok jelentették, és tőlük kértünk javaslatokat a helyi kulturális életben és/vagy turizmusban jelentős szerepet játszó intézmények és személyek kiválasztásához. Így interjúalanyaink között megtalálhatóak a települési önkormányzatok kulturális, turisztikai vezetői, polgármesterei, művelődési és közösségi házak vezetői, munkatársai, múzeumok, helytörténeti gyűjtemények munkatársai, turisztikai vállalkozások, Tourinform irodák, helyi lapok újságírói, helyi kulturális és hagyományőrző civil szervezetek, klubok vezetői, szervezői stb. Az anonimitás kritériumait szem előtt tartva az elemzés során nem jelöljük pontosan a szervezeteket, csak a településeket, ahol az interjú készült.

⁴ A kutatás terepmunkájában részt vettek a Debreceni Egyetem szociológia és szociálpolitika szakos hallgatói: Baluja Petra, Bene Viktória, Lipcsei László, Molnár Éva, Somogyi Ildikó, Szabó Anita és Szatmári Anita. A kutatásban végzett munkájukért ezúton is szeretnék köszönetet mondani.

⁵ Jelen írás nem terjed ki a fogyasztók, a nosztalgiamotivált turizmus keresleti oldalának részletes elemzésére, a helyi társadalom részvételének (illetve kirekesztődésének) kérdésére, bár hatásuk számos ponton megjelenik azon keresztül, ahogyan a helyi kultúráirányítók tervezik, szervezik és értelmezik a helyi kulturális örökség alapú rendezvényeket. A turisták motivációjának, a helyi társadalom részvételének és percepciójának, valamint a közösség- és kultúraszervezés mögött rejlő hatalmi mechanizmusok kérdésének megválaszolásához további elemzések szükségesek.

sokszor ez a fajta nosztalgia az alapja a vallási és nacionalista ideológiáknak, amelyek egy régmúlt „aranykor” helyreállítását célozzák. Ezzel szemben a reflexív nosztalgia egyéni jellegű, úgy fordul a múlt felé, hogy azt nem kívánja helyreállítani, csak mereng rajta; lényege a vágyódás, a felidézés, ezáltal sokkal töredezettségű, így nem rendeződik ideológiává sem, sokkal inkább a részletekre koncentrálnak (Boym 2001). Az esetek elemzése során a nosztalgia Boym-i kettős definíciójára is igyekszünk reflektálni, megtartva alapként a Fairley-féle, a nosztalgia pozitív elemeire fókuszáló definíciót.

A nosztalgia társadalomtudományi koncepciója ráirányította a különböző szakterületek figyelmét a nosztalgia egyének gondolkodására és viselkedésére gyakorolt erőteljes hatására. A nosztalgiát meghatározhatjuk személyes és történelmi nosztalgiaként. Az utóbbi egyfajta szentimentális sóvárgást jelent az élő emlékezetben megjelenő múlt iránt. A nosztalgia összetett módon kapcsolódik a személyes identitáshoz, és gyakran jelzi, hogy valaki miként tekint önmagára, hogyan határozza meg önmagát a múltban, a jelenben és a jövőben. Az emlékezet, amely a nosztalgikus visszaemlékezés alapja, biztosítja a felidézését annak, hogy kik is vagyunk mi. A személyes identitás pedig két részből épül fel: az egyéni és a társadalmi komponensből. Az egyén emlékezete tartalmazza az egyéni és a kollektív emlékezetet, amely kifejezi az egyén önmeghatározását, ahogy és amin keresztül egy adott társadalmi csoporthoz kapcsolódik. Ez pedig visszanyúl Halbwachs (1992) kollektív emlékezet fogalmához, aki szerint az emlékezet nem egyéni természetű, hanem a társadalmi kommunikációhoz kötött, azaz az emlékek a társadalmi kommunikációban jönnek létre. A személyes identitás nagy része a társadalmi környezetből épül fel, így az egyén emlékezete is nagymértékben kötődik ahhoz a csoporthoz, amelyhez tartozóként határozza meg önmagát. Ebből adódóan, amikor a múltunkat akarjuk újraélni, az a múlt nemcsak a miénk, hanem erősen kapcsolódik ahhoz a csoporthoz, amelyhez tartozónak érezzük magunkat. A személyes identitás tartalmazza az egyén által elképzelt múltat, és annak a csoportnak, szubkultúrának, vagy helyi közösségnek a múltját is, amelyhez tartozik. A nosztalgiát az identitás fenntartásához is használják az egyének. Identitásválság esetén a nosztalgikus visszaemlékezés segítségével az egyén kizárja az identitás azon aspektusait, amellyel elégedetlen, és az emlékezés felhasználásával a pozitív elemeit idézi fel, ami az identitásválságból való időszakos menekülésként is értelmezhető (Jones–Green 2006). A nosztalgiának ezt az identitáshoz köthető értelmezését az esetek elemzésénél kiemelten fontosnak tekintjük.

Tehát, a nosztalgiát jelen tanulmány a múlt tárgyai iránti pozitív attitűdként, preferenciaként definiálja, amelynek aszerint, hogy hogyan viszonyul a múlt tárgyaihoz, annak megidézéséhez – a Boym-i meghatározásból kiindulva –, kétféle típusát különbözteti meg: a reflexív és a restaurációs nosztalgiát. Mindemellett a nosztalgiát mint az egyéni és kollektív identitásépítés, -újraépítés és -fenntartás meghatározó elemeként értelmezi.

Mielőtt azonban rátérnénk a kutatási eredményeink bemutatására, a következő fejezetben áttekintjük, hogyan jelenik meg a nosztalgia a vidékszociológiai irodalomban, azaz bemutatjuk azokat a témákat és megközelítéseket, amelyek magukban hordozzák a nosztalgia elemzésének lehetőségét, illetve rávilágítanak a nosztalgia jelentőségére a vidéken zajló társadalmi folyamatok kapcsán.

VIDÉKIDILL ÉS AUTENTICITÁS: A VIDÉK NOSZTALGIKUS IDEALIZÁCIÓJA

A vidék nosztalgiája Tönnies közösség és társadalomelméletéig nyúlik vissza: a vidék – máig érvényes – *Gemeinschaft* (közösség) jellegű felfogása a személytelen várossal és társadalommal (*Gesellschaft*) szemben határozza meg a vidéket, amely a személyes kapcsolatokban, a belső szolidaritásban és a hagyományokban ragadható meg (Tönnies 1887, magyarul 1983).

Ugyanez a nosztalgikus kép jelenik meg a vidékről Wirth (1973) urbánus és falusi életmódot szembeállító elméletében is. Kutatások bizonyítják, hogy a vidéknek ez a várossal szemben meghatározott, idillikus, nosztalgikus imázsa Európa-szerte meghatározó eleme a vidék reprezentációjának, amely a városból vidékre vándorlásnak és a vidéki turizmusnak egyaránt az egyik legfontosabb mozgatórugóját jelenti (Cloke 1997, Bell 2006, Short 2006, Jetzkowitz et al. 2007, Kovách 2007). Halfacree (2006) ezt a nosztalgikus, az értékek megőrzését és egyben a jobb világ létrehozását célzó vidékreprezentációt *pro rural* reprezentációnak nevezi, amely szerint – az angol példa alapján – a valódi angolság a kis falvakban létezik a maga fizikai és erkölcsi valóságában. Hasonló eredményre jutnak Európa más országaiban is a vidékidillt elemző tanulmányok (Dagevos et al. 2004, Jetzkowitz et al. 2007, Bessière 1998, Gál 2007). A vidékképet szerte Európában egyfajta romantikus nosztalgia hatja át, amelynek értelmében a vidéki életre az élet autentikus, igaz és idilli formájaként tekintenek.

Társadalmilag a vidékidill lényege a csendesség, a lelki, szellemi béke, a természetközelség és a közösséghez tartozás. Forrása pedig a városi társadalom válsága, a globalizálódás és individualizálódás következményeként megjelenő elidegenedés és elmagányosodás, amellyel szemben a vidék az „elveszett múlt” közösségét, hagyományait, békéjét és csendességét reprezentálja (Short 2006, Bell 2006). A vidékidill tehát a vidék harmóniája iránti nosztalgiát jelenti.

Ez a fajta nosztalgikus vidékkép jelenti az alapját a vidék autenticitása iránti igénynek is, amelynek a háttérében a posztmodern életforma kihívásaira válaszként a premodern értékek felértékelődésének folyamata áll (Szijártó 2000, Csurgó–Nagy Kalamász 2007). Ebben az értelemben a vidékiség, a vidék kulturális javai az autentikus hagyományokat, az eredeti közösségi életet és az elveszett múlt tradícióit reprezentálják. A vidék nosztalgikus idillje és az autenticitás iránti igény háttérében a posztmodern átalakulás áll. Ezt az átalakulást ragadja meg Shulze (2000) az élménytársadalom elméletében, amely szerint a posztindusztriális társadalomban a jövedelmek és a szabadidő mennyiségének hirtelen megnövekedése, a lehetőségek bővülése hatására egyre nagyobb szerep jut az esztétikai szempontoknak és az élményeknek. A vidék idilli és autentikus reprezentációjában az esztétikumnak és az esztétizálásnak kiemelt jelentősége van. Erre világít rá például Miele és Murdoch (2002) egy toscanai étteremben végzett esettanulmány alapján, amelyben megállapítják, hogy az esztétizálás folyamata, amely jelenti az étel és a vendéglátás esztétizálását egyaránt, erőteljesen épít az autentikus vagy annak vélt vidéki hagyományokra. Az esztétizálás részletesebb elemzése nélkül ugyan, de számos kutatás bizonyítja, hogy a vidéki táj esztétikuma fontos motivációs tényezőként jelenik meg a városból vidékre költözés esetében is (Mathieu–Gajewski 2002, Bajmóczy 2004, Csapák 2007, Csurgó 2013). A vidéki idill és autenticitás nosztalgikus értelmezése és felfedezése a vidéki turizmus mellett, a városból vidékre költözésben és a városiak vidéki életmódjában is központi jelentőségű. Egy, a budai agglomeráció falvaiban végzett kutatás eredményei szerint a városból kiköltözők egyik meghatározó csoportja, szorosan kapcsolódva a kulturális örökség újrafelfedezéséhez és nosztalgiájához, a vidéki élettel kapcsolatos igényeinek és elképzeléseinek megfelelően retradicionálálja, esztétizálja és fetisizálja a vidéki életforma bizonyos elemeit, és ennek megfelelően alakítja mindennapi életét, közösségi és társadalmi gyakorlatait (Csurgó 2013).

Az esztétizálás és esztétikai szempontok szorosan összekapcsolódnak a hagyományok és kulturális örökség iránti nosztalgiával. Ezt a folyamatot igazolja a parasztház felértékelődésének folyamata (Bódi 2002, Kapitány–Kapitány 2002, Csurgó 2007, Tamáska 2011, Csurgó 2013), amelynek társadalmi bázisát a vidéken megjelenő (kiköltöző vagy turista) magasabb társadalmi státuszú rétegek adják, akik számára a parasztház a paraszti múlt felidézését, az archaikus, a nemzeti kulturális hagyományokat idéző formák iránti nosztalgiát jelenti.

Erre kiváló példa Ehentraut (1996) nyugat-európai és japán szabadtéri múzeumokat elemző vizsgálata, amelyben a vidéki kulturális örökség nosztalgikus és szimbolikus felhasználásaként értelmezi a vidéki szabadtéri múzeumokat. Szerinte társadalmi értelemben az alpesi szabadtéri múzeumok a strukturális és kulturális globalizáció termékei, elterjedésük a kulturális formák globalizációjának eredménye, ugyanakkor az általuk megőrzött és bemutatott tartalmak fenntartják a kulturális különbségeket, kialakítják és megerősítik a kollektív identitásokat, és kikristályosítják a nemzeti szimbólumokat. A szabadtéri múzeumokat mint kulturális formákat, Giddensre hivatkozva, a tradíció relikviáinak tekinti, amelyek nem csupán az elveszett tradíció maradványai, hanem olyan kulturális formák, amelyek az elveszett múlt jelentésével vannak felruházva. Az elveszett múlt pedig már önmagában is elvezet a nosztalgiához és annak jelentőségéhez abban, ahogyan a szabadtéri múzeumok felhasználják és értelmezik a vidék kulturális örökségét. Mindezt tovább erősíti, hogy emellett a szabadtéri múzeumokat Ehentraut a norai értelemben emlékezet helynek (*lieu de memoire*) (Nora 1999) is tekinti, ahol az emlékezet és a hagyomány eredendően összekapcsolódik. Ehentraut (1996) szerint a múzeumok nosztalgikus érzése mint emlékezet hely a modernitással szembeni ellenállás egy formája, amit ő a posztmodern társadalmak globalizációval szembeni védekező reakciójaként azonosít.

Az európai és hazai kultúra- és turizmuskutatás eredményei számos ponton rámutattak és igazolták a nosztalgia jelenlétét és jelentőségét a vidék hagyományainak turisztikai felhasználásában (Bessière 1998, Szijártó 2000, Pusztai 2003, 2007). A vidékturizmus központi eleme a vidék hagyományainak nosztalgikus idealizációjából táplálkozó hagyományalkotás, amely a helyi fesztiválok, falunapok kínálatában kiemelkedő szerephez jut. Pusztai Bertalan pusztamérgesi és bajai kutatásai egyaránt bizonyítják, hogy a helyi, döntően turisztikai célzatú rendezvényeket – mint a pusztamérgesi káposztafesztivál vagy a bajai halászléfesztivál – a helyi hagyomány újraéledéseként értelmezik, amely egyfajta nosztalgikus hagyományápolásként jelenik meg, ami „*a bensőségességre, lokalításra, ősi múltra, autenticitásra, természet közelségére helyezi a hangsúlyt*” (Pusztai 2007:12). A hagyományápolás célja ebben az esetben nem a hagyományőrzés, hanem a turisztikai kínálat gazdagítása, és ezen keresztül a területfejlesztés. Lényege a lokalitáskonstrukció, amely a helyi autentikus, vagy annak vélt, kulturális elemekből egy márkázható erőforrást teremt, amely a turisták felé eladhatóvá válik (Pusztai 2007). „*Megalkotott hagyományok*” „*autenticitás*” és „*megrendezett autenticitás*” a fő fogalmak, amelyen keresztül a turizmus-, kultúra- és vidékkutatás értelmezi a vidéki turizmus és helyi hagyományok összekapcsolódásának jelenkori folyamatait (Bessière 1998, Szijártó 2000, Pusztai 2003, 2007, Tellstrom–Gustafsson–Mossberg 2005, Csurgó–Nagy Kalamász 2007). A megrendezett autenticitásra kiváló példát kínál a lajosmizsei Sobri Napok, a tanyai turizmus egyik jellegzetes típusa, ahol a tanyai életmód, népi kultúra helyi mítoszok és szimbólumok – mint a tájjellegű ételek, kézműves termékek, cigánybanda – kollázszerű felvonultatása zajlik (Kürti 2000). Tellstrom, Gustafsson és Mossberg (2005) egy svéd vidéki település élelmiszerkínálatának és szüreti fesztiváljának elemzésével pedig a vidéki élelmiszerkultúra gazdasági hasznosításában két meghatározó folyamatot azonosítottak. Az egyik a *kontextus megváltoztatásának stratégiája*, amelyben egy helyi élelmiszert vagy terméket kiemelnek a régi kontextusából és a helyi szimbólumává emelik, és így kínálják a fogyasztók számára, míg a másik a *termék és kontextus fabrikálás stratégiája*, amikor korábban helyben ismeretlen vagy teljesen átlagos ételt rusztikus, vidékies díszletben szolgálnak fel, vagy jelenítenek meg. Mindkét folyamat lényege, hogy az autenticitás érzetét nyújtja a résztvevők számára, és ami lényeges, hogy mindkét stratégia egy olyan jelentésmező létezését feltételezi, amelyben a résztvevők az alapvető értékekben egyetértenek, azaz elfogadják a vidék nosztalgikus, idilli értelmezését.

A vidék kulturális örökségének turisztikai, gazdasági hasznosításáról tehát sokféle elemzés született (lásd fent). A turizmuskutatásnak azonban van egy kimondottan a nosztalgiára fókuszáló irányzata is, amely egyenesen a nosztalgiamotivált

turizmust vizsgálja. A nosztalgiát az örökségturizmus alapvető motorjaként értelmezik (Kim 2005, Caton-Santos 2007). Kim a történelmi nosztalgia jelentőségét hangsúlyozza az örökségturizmusban, amely szerinte a szociokulturális körülmények kölcsönhatásának elemzésével érthető meg. A Texasi Reneszánsz Fesztivál elemzésével igazolja, hogy a múlt pozitív imázsának aktív fogyasztása ösztönzően hat a múlt iránti nosztalgikus vágyra, amelyre pedig az örökségturizmus épít. A kulturális ipar által közvetített képek az elsődleges forrásai a múlt utáni élő emlékezetnek, amelyek nagy hatással vannak a fogyasztók fejében létrejövő múlt konstrukciókra (Kim 2005). Carton és Santos pedig azt bizonyítják, hogy annak ellenére, hogy az örökségturizmust alapvetően nosztalgiamotivált turizmusként értelmezik, az örökségturizmusban az utazási élmények jelentős része nem köthető a nosztalgiához (Caton–Santos 2007). Az örökségturisztikai helyek a nosztalgiamotivált turizmus attrakcióinak tekinthetők, azonban abban az értelemben, hogy a megfelelő kínálattal rendelkeznek ahhoz, hogy a nosztalgikus képzelet számára kézzelfogható megerősítést nyújtsanak (Urry 1990, Suntikul 2013). A nosztalgia-vezérelt turisztikai helyek olyan helyként értelmezhetők, ahol a turisták eltűnődhetnek a múlt és jelen összehasonlításán keresztül az értékek jelenkori vélt vagy valós hiányának kompenzálásaként, ami jelentheti az elképzelt múltba menekülés megküzdési stratégiáját is (Suntikul 2013). Az örökség hely értékét a látogatók autenticitás percepciója befolyásolja, míg az egyének autenticitás percepciójára számos tényező hat: úgy, mint a hely múltmegjelenítésének a média és egyéb reprezentációja, legfőképpen abban az esetben, ha olyan távoli múltról van szó, amelyhez személyes élmények már nem kötik. A thai belföldi turizmus esetében például a vidéki turisztikai célpontokra a turisták mint a hektikus városi életükkel ellentétes nosztalgikus idill helyeire tekintenek. A vidéki turisztikai helyek a saját múlt érzését kínálják a thai turisták számára, ahol a thai emberek a közös nemzeti és kulturális identitás szimbólumait és megnyilvánulási formáit fedezhetik fel (Suntikul 2013). Az ilyen turisztikai helyek nosztalgikus értékét növelik a múlt bemutatásának új formái – mind technikai, mind rendezvényi értelemben.

Az emlékezetnek döntő szerepe van a turisztikai célpontok kiválasztásában. Egyrészt hatással van a turisztikai élményre a helyszínen, és az élmények utazás utáni másokkal való megosztására az elbeszéléseken, fényképeken és emlékezet-tárgyakon, azaz *souvenireken* keresztül (Marschall 2012). Marschall (2012:323) rávilágít az emlékezet-termékek (*memory products*): a megemlékező rendezvények, múzeumok és örökség helyek szaporodására, amit a kulturális ipar fellendülésének manifesztációjaként értékel, ezt pedig szerinte az egyre magasabb iskolázottságú turista osztály igényei táplálják. Számos kutatás igazolta, hogy a turizmus az egyik hajtóereje az ún. emlékezet *boom*nak, és ugyanúgy az emlékezet a motorja a turizmusnak. Egyes szerzők egyenesen emlékezet-turizmusról beszélnek, amely bár átfedésben van az örökségturizmussal, mégis különbözik attól. Az emlékezet-turizmusban a személyes örökség élménynek, azaz a személyes emlékezetnek van jelentősége, ami nem csupán a pozitív, de a negatív, traumatikus emlékekre is épülhet (Marschall 2012, Sunikul 2013).

A helyi kultúra és hagyomány újraalkotásának és újrafelfedezésének, a lokalitás konstrukciójának nem csupán a turisztikai hasznosítás szempontjából van jelentősége, de jelentős hatást gyakorol a helyi vagy nemzeti identitásra és annak újraértelmezésére, újraalkotására is. Schuurman és Nyman (2014) a finn lófajta nemzeti identitás és nemzetépítés folyamatában játszott szerepét elemezték. Megállapították, hogy a finn ló a nemzeti diskurzus egyik fő szereplője, a finn ló reprezentációja összekötődik a nemzeti eszmével. A finn lófajta finnságának konstrukciója és reprezentációja erőteljesen támaszkodik a finn nemzeti sajátosságok nosztalgikus, autentikus és természeti elemeire, amely építi és erősíti a lovas kultúra agrár- és férfias jellegét, és így a nemzetközi lovas sportok városias jellegével szemben kínál egyfajta nemzeti jellegű alternatívát a kortárs lovas kultúra számára. A finn ló a mezőgazdasági munkák nosztalgiáját hozza vissza a jelenbe, valamint a természettel való kapcsolatot reprezentálja, és egyben a vidéki környezettudatos életmódhoz és tevékenységekhez kapcsolódó fejlesztését hangsúlyozza.

Ezzel együtt a nemzetről szóló diskurzusban a finn lófajta a nemzet modernizációjának és jólétének megteremtőjeként jelenik meg. A ló a maga fizikai és reprezentációs valóságában így aktív szerepet kap a nosztalgikus nemzetépítésben és nemzeti történelemkonstrukcióban. A hagyományok és a kulturális örökség identitásépítésben játszott szerepét bizonyítja Bessière (1998) is a francia vidéki gasztronómiai kultúra mint lokális örökség turisztikai hasznosításának elemzésével. Megállapítja, hogy a vidéki gasztronómiai turisztikai felfedezésének háttérében a tájon, szomszédságon és ismertségen alapuló vidéki élet iránti ki nem mondott vágy, azaz nosztalgia áll.

A nosztalgia – bár központi fogalomként csak ritkán jelenik meg – a vidékidillt, autenticitást, turizmust és identitást vizsgáló elemzésekben számos ponton felbukkan, amely megerősíti, és bizonyos ponton igazolja is azt a hipotézist, hogy a nosztalgiának jelentős szerepe van a vidékkel kapcsolatos pozitív reprezentációkban és az ehhez kapcsolódó tevékenységekben és identitáskonstrukciókban.

A következő fejezetekben a nosztalgia szerepének és jelentőségének bizonyítására kerül sor a három észak-alföldi térség kulturális örökség alapú rendezvényei és tevékenységei elemzésén keresztül.

NOSZTALGIA-VEZÉRELT VIDÉKI KÖZÖSSÉG- ÉS TURIZMUSSZERVEZÉS HÁROM ÉSZAKALFÖLDI KISTÉRSÉGBEN

A kutatás során összegyűjtött adatok alapján a nosztalgia és nosztalgikus idealizáció megjelenésének többféle formája vált azonosíthatóvá. Az elemzés célja a helyi kulturális örökségre és hagyományokra, a kulturális rendezvényekre, eseményekre, helyi termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó szubjektív információk, vélemények, attitűdök és reprezentációk feltárása volt. Ehhez az interjúk szövegét kvalitatív módon elemeztük. Első lépésként összegyűjtöttük azokat a témákat, amelyek mentén a kérdezettek bemutatják, értelmezik vagy magyarázzák a helyi kulturális–közösségi életet, hagyományokat, rendezvényeket, valamint a kulturális örökséget és a helyi identitást. Az elemzés során a szöveg értelmezésén keresztül sűrítettük kategóriákba az információkat, és a kontextust figyelembe véve elemeztük az interjúkat. A kvalitatív induktív logikáját alkalmazó elemzés (Mason 2005) segítségével vált tehát azonosíthatóvá a nosztalgia mint jelentős értelmezési keret a helyi kultúraszervezők elbeszéléseiben, azaz diskurzusaiban. Az interjúk kvalitatív szövegelemzése során azt találtuk, hogy ahogyan a helyi kultúra- és turizmuszervezők a helyi kulturális örökségre mint erőforrásra tekintenek, alapvetően építenek és támaszkodnak a vidék idilli reprezentációjára. A nosztalgia megjelenik abban az értelmezési gyakorlatban, ahogy a helyi kultúra- és közösség-szervezők a kulturális örökséget turisztikailag, vagy a helyi közösség és identitás szempontjából hasznosítható erőforrásként értékelik. Megjelenik továbbá mint motivációs tényező, amely a turisták vagy a helyi lakosság igényeit a különböző kulturális rendezvények és termékeket felé irányítja. Végezetül pedig, funkcionális értelemben a nosztalgia megjelenik a helyi rendezvények megjelenítési, esztétizálási gyakorlatában, ahogyan a kulturális örökséget a helyi vagy külső fogyasztók számára kínálják. Az elemzés során négy olyan területet sikerült meghatározni, amelyben a nosztalgiának értelmezési, motivációs vagy funkcionális jelentősége van: (1) az otthon nosztalgiája, (2) a folklór nosztalgiája, (3) a vidék ízének nosztalgiája és (4) a táj nosztalgiája. A továbbiakban a fenti négy terület segítségével mutatjuk be a nosztalgia megjelenését a vidéki közösség- és turizmuszervezés és a fogyasztás gyakorlatában. Az elemzés tárgyát képezik a vidéki kulturális örökség alapú rendezvényeit szervező és fogyasztó aktorok nosztalgikus vidék és vidéki örökség percepciói és nosztalgiavezérelt tevékenységei egyaránt.

Az otthon nosztalgiája

A nosztalgia egyik alapjelentése a visszatérés, a hazatérés. Ez a fajta nosztalgikus visszatérés, azaz az otthon nosztalgiája szinte az összes vizsgált, a vidék kulturális örökségét felhasználó vagy középpontba állító rendezvény kapcsán megjelenik. A legjelentősebb helyi rendezvények (pl. a mezőtúri Túri Vásár, túrkevei Juhászfesztivál, kokadi Tormafesztivál, a hajdúböszörményi Hajdúhét stb.) alapvető látogatóiként azonosíthatók a településről elköltözött, de ott még rokoni kapcsolatokkal rendelkező ún. „elszármazottak”. Bár a rendezvények a belföldi – főként a regionális – turistákat is vonzzák, a vizsgált települések rendezvényeinek legfontosabb résztvevői a helyiek és a hazalátogatók.

„Nagyon sokan vannak, akik a Túri Vásár idejére időzik a hazalátogatást, tehát azok közül, akik már nem itt laknak, tehát hanem vidéken, azok közül sokan igyekeznek akkor hazajönni, amikor a Túri Vásár van, mert azért ez fontos, nekik is fontos esemény, ilyenkor mozog a város, lehet találkozni, ennek azért nagy hagyománya van... ez már a 70-es 80-as évek óta van ez az esemény és azért ez fontos” – mondta az egyik mezőtúri megkérdezett.

A hazalátogatók számára a rendezvények a találkozás lehetőségét biztosítják a régi ismerősökkel, barátokkal, a régi közösségi kapcsolatok és élmények felidézésének lehetőségével. Az otthon, a szülőhely élményét és a hazatérés nosztalgiáját koncentráltan kínálják ezek a rendezvények a hazalátogatók számára, az események a szülőváros vagy szülőfalu központi terein zajlanak, így a rokoni/baráti látogatáson és találkozáson túl a „szülőföld” helyeinek, tereinek meglátogatását és a hozzá kapcsolódó emlékek felidézést is lehetővé teszik. Ráadásul ezek az események a szülőhely tereit pezsgővé, éléttel telivé teszik, ezáltal vitalizálják az emlékezés helyeit és a közösségi élet tereit.

„Hát én úgy gondolom, hogy a Túri Vásárnak van egy patinája... Régen itt volt a Dózsa György (a fő út – a szerző megj.) úton, a Dózsa György úton végigsétálhatott mindenki, felmehettél a Kossuth térre (...) pont ez a Túri Vásár volt jó arra, hogy az ember végigsétált és... Mi volt? Toronylátogatás. Mi volt? Megnézni a Berettyót. (...) az az ember, aki erre tévedt, vagy konkrétan, aki ilyenkor jött haza, aki elszármazott Mezőtúrról... kénytelen volt felmenni, mert óhatatlanul is arra vitte az útja, megnézte a tornyot, a tűzoltóságot, fent volt a téren, és ezáltal a városi központunk visszakapcsolódott az életbe” – mondta a Túri Vásár korábbi helyszínének funkciójáról az egyik megkérdezett.

A rendezvények emellett visszakapcsolják a hazalátogatókat a helyi közösségi életbe azáltal, hogy a helyiekkel közösen vesznek részt a programokon. Ez a közösségi élményt és annak visszaidézését erősíti, hogy a rendezvények programjában központi helyet foglalnak el a helyi kulturális közösségek (néptáncsoportok, népzenei együttesek, énekkarok és egyéb kulturális közösségek), amelynek tagjaiként, vagy akár csak közönségeként, a múltban az „elszármazottak” még helyiként vettek részt, így ezek az események ennek a múltnak a felidézését is lehetővé teszik.

Az otthonélmény felidézésének egy másik típusát jelentik azok a rendezvények, amelyek régi, a múltban szokásos tevékenységeket elevenítenek fel. Ilyen a szinte minden településen különböző nagyságrendű eseményként megjelenő disznótör, amely nem csak a helyi lakosság, de az odalátogató turisták számára is – a helytől függetlenül – az otthon nosztalgiáját kínálja. A disznótör a nem túl távoli múlt hagyományosan a vidéki otthonhoz, családdhoz, rokonsághoz kötődő eseménye, olyan tevékenység, amiről még a fiatalabb korosztályoknak is van saját emléke. Ezek az emlékek jelentik az alapját és a fő vonzerejét is

ezeknek az eseményeknek. Ez a legtöbb településen valóban házi/háztartási jellegű és léptékű disznótort jelent, míg máshol fesztiválméreteket ölt (pl. túrkevei Böllér Fesztivál, a hajdúböszörményi Hajdúsági Disznótör).

„A Turisztikai Kerekasztal csinált disznóvágást, tehát kimentünk (a helyi termelői piacra – a szerző megj.) pogácsát süttünk, kurjongatás, meg minden, beöltözve népviseletbe, tehát szerintem nagyon jó hangulatú disznóölés volt... és sokan jöttek, szerették az emberek” – mesélte a disznóöléssel kapcsolatos élményeit az egyik megkérdezett.

A hazatérés, az otthon élményének felidézése fontos elemként jelenik meg a vidék kulturális örökségének fogyasztásában (közönségként és turistaként) is. A népzenei, népi kézműves vagy hagyományőrző tevékenységek egyik legfontosabb közönségét minden településen az idősebb lakosság jelenti, akik számára a szervezők percepciója szerint a gyerekkoruk hangulatát és tevékenységeit idézik fel ezek a programok.

„Hát azért anyáink, apáink még visszaemlékeznek arra, hogy régen a tanyán még nem volt televízió, meg nem volt MP3 lejátszó... a házi buli az abból állt, hogy volt egy ügyes citerás a szomszédságba’, összejöttek az egyik tanyánál és az ügyes citerásnak a zörgő citerájára táncoltak, meg mulattak, és ez volt a házibuli, tehát bennük van egy ilyen nosztalgia, ezért így őket könnyebb, nekik könnyebb vonzóná tenni a népzene, citerazene” – mondta az egyik mezőtúri megkérdezett.

Az otthon nosztalgiája alapvetően tehát a saját emlékekhez köthető nosztalgiát jelenti. A hangsúly itt a személyes emlékeken, megélt eseményeken van. A Boym-i értelemben reflexív nosztalgia ez, amelyben az otthon iránti vágyódás, a régi emlékeken való közös merengés a lehangsúlyosabb. A közösségi élménynek ebben az esetben központi jelentősége van, amely segít felidézni és újraélni a múlt közösséghez köthető személyes élményeit, élménytöredékeit.

A FOLKLÓR NOSZTALGIÁJA

A vidék kulturális örökségének legfontosabb elemei a folklórhoz kapcsolódnak, ami jelenti a tárgyi és szellemi kultúrát egyaránt. Minden településen a helyi kultúrában fontos helyet foglalnak el a népzenei és néptánc kultúra helyi, regionális vagy nemzeti elemei, a népi kézművesség és iparművészet helyi vagy regionális formái. Ápolásuk, megőrzésük és felhasználásuk a helyi közösség- és turizmus-szervezésben a vizsgált településeken eltérő formákat mutat a helyi szimbólumoktól a közösségi klubokon át a kiállítási tárgyakig.

„Vannak népi iparművészek, azt tudom, hogy van a kosárkötő vagy -fonó, vagy mi az, akkor M. varrja a népi viseletes ruhákat. Tehát, vannak itt hagyományőrző emberek. Mint Jóska bácsi, a fafaragás, azt tudom, hogy volt kint Olaszországban is, de hogy olyan... ebből mennyire lehet megélni, azt már nem tudom. Tehát, nagyon vissza kéne az embereket vezetni a régmúltba...” – értékelte a folklór szerepét az egyik derecskei megkérdezett.

Egyes településeken a folklórnak kiemelt jelentősége van. Mezőtúr lokális identitásának például központi eleme a fazekasság, 2010 óta a város hivatalosan is viseli a „fazekasság fővárosa” címet, és a településmarketingben is a helyi fazekas kultúra a főszereplő. A Túri Vásár logója, a helyi turisztikai prospektusok és honlapok mind a fazekas termékeket használják szimbólumként.

A népművészet központi eleme hajdú és kun hagyományoknak egyaránt. A hajdúsági kisbundát vagy a kun hímzést a kiemelten fontos kulturális értékek között értékelik az érintettek. Ugyancsak jelentős a derecskei szúrrátét helyi kulturális jelentősége. A helyi múzeumoknak, gyűjteményeknek is fontos elemei ezek a népművészeti vagy például a kun hímzés esetében a néprajzi emlék rekonstrukciójából álló helyi emlékek.

A folklórnak tehát van egy restaurációs funkciója, amely a múlt emlékeinek és hagyományaink felidézést és szimbólummá tételét jelenti. A népi kultúra szimbolikus megjelenésének széles spektruma azonosítható a vizsgált településeken.

„Július utolsó hétvégéjén a népművészet és a néptánc a főszerep a Szoboszlói Folkhétvégén. A színes forgatagban népi kismesterségek bemutatója és vására várja az érdeklődőket a kézművesek utcájában és esténként olyan országos hírű népi zenekarok szolgáltatják a talpalávalót, akik már nem először lépnek fel a szoboszlói szabadtéri színpadon” – jellemezte a települése egyik legfontosabb rendezvényét az egyik hajdúszoboszlói megkérdezett.

A folklór szimbolikus reprezentációjának populáris megjelenési formáját jelentik a rendezvények díszletének népies elemei, vagy még inkább a vidéki fesztiválok hagyományos büfékínálatának folklorisztikus díszelemei. A vidéki fesztiválokon jellemzően még a rántott húst vagy grillsírkét is székely kapuval és/vagy kalocsai hímzéssel díszített büfékocsiból kínálják. Ezek a folklórelemek mind a helyiek, mind a turisták számára az autenticitás nosztalgiáját biztosítják, amely nem a helyi, hanem sokkal inkább a nemzeti identitást erősíti a résztvevőkben. A folklór számos eleme ugyanis a nemzeti identitáshoz köthető, úgymint a kalocsai hímzés, a székely kapu, tulipános láda stb. Ezek pedig visszatérő elemei a vidéki rendezvények díszleteinek (Pusztai 2003, 2007, Fejős–Sziájtó 2002, Csurgó–Nagy Kalamász 2007). Szimbolikus jelentésük a romantikus nemzeti identitáshoz kötődő nosztalgia élményét kelti a résztvevőkben. Egyes helyeken ezt egészíti ki a helyi folklór szimbolikus jelentősége a lokális identitásban.

„Kifejezetten a hungarikumokat próbáljuk megjeleníteni, kínai játékos ezért nincs... nem akarjuk ezeket beengedni a rendezvényekre. A magyar termékeket akarjuk megjeleníteni, legyen ott népi körhintás, köcsöggéskészítő stb.” – mutatta be a rendezvény kínálatát és arculatát az egyik hajdúböszörményi szervező.

Emellett a folklór a reflexív nosztalgián keresztül közösségépítő szerepet is betölt. A néptáncsoportok és népzenei együttesek vagy a hímzőkörök ennek a folklór alapú közösségi életnek a rendszeres és folyamatos formáját jelentik.

„Az egyik alap, egy derecskei érték az a tánc. Van a derecskei verbunk, ami meggyőződésünk szerint a Kárpát-medencében ezen néptánc területen az egyik legnagyobb érték. És több néptáncsoportunk is van a legkisebbektől a már majdhogynem nyugdíjba hajlóig. Legutóbb a Szivárvány Néptáncgyűttes Prima-díjat is kapott. A művészeti iskolában néptáncot oktatnak a gyerekeknek, tehát, ez a tánc az egyik erős oldalunk” – mondta a folklór közösségépítő szerepéről az egyik derecskei megkérdezett.

A folklór közösségépítő szerepének időszakos megjelenési formáját jelenti, amikor a helyi közösségi rendezvényeken a hagyományos mesterségek és kézműves tevékenységek közös felidézése és elsajátítása zajlik. Minden vizsgált településen megjelenik a csuhéjazás, agyagozás, szövés-fonás, fafaragás stb., amely, bár sokszor már nem köthető személyes emlékekhez, jellegéből adódóan sokkal inkább reflexív nosztalgiának tekinthető. Hisz a tevékenység újraélése, a közös vágyódás a

hagyományosan értékteremtő tevékenység iránt ezekben a tevékenységekben sokkal erőteljesebben jelenik meg, mint a szimbólumteremtés, és azon keresztül az identitásépítés.

„Civil szervezetek körében a kézművesség az egyik legfontosabb, legtöbb embert foglalkoztató, legszélesebb körű dolog. Van kádármester, fafaragó, gyöngyfűző, kosárfonó, vesszőfonó, gyékényfonó, szalmafonó, nemezelő, díszítőművészet, szűrättetés...” – mondta a folklór közösségsszervező erejéről az egyik megkérdezett.

A múltidéző, nosztalgizáló rendezvények között jelennek meg a falusi lakodalmat felidéző és megidéző rendezvények, ahol egy közösségi rendezvény keretében a helyiek a tradicionális „paraszi lagzi” kellékeit felhasználva „eljátszanak” egy lakodalmat. Ez a nyilvánvalóan a megrendezett autenticitás sajátosságait tartalmazó esemény a résztvevők számára a régmúlt tradicionális és közösségi élményének felidézését biztosítja.

„Mezőtúron, és biztosan máshol is, a lakodalom mint olyan már nincs abban a hagyományos formájában. Az, hogy egy család a széles rokonságnak megszervezzon egy rendezvényt, arra már nagyon keveseknek van anyagi fedezetük. Itt pedig van egy lakodalom, mátkapárral, tanúkkal... önként jelentkező ifjú párral, aki szépen menyasszonyi ruhában eljátssza az ifjú pár szerepét (...) és akkor így van az ifjú párunk és akkor van a vőfélyünk a J. Imre, aki ugye kifejezetten a népies vonalat képviseli, és akkor hintók vannak, meg traktor volt, meg kamion volt, és akkor az ifjú pár elindul az útra. De rendesen búcsúztatjuk apjától, anyjától, hát a tavalyi ifjú párunknak az anyukája az úgy zokogott, mint a záporosó, tehát ő olyan szinten beleélte magát ebbe a helyzetbe, hogy úgy, mint egy rendes esküvőn... és akkor a rendezvényen lévő emberek fölszálltak most is a kamionra, meg a hintóra és akkor körbejárjuk a várost, persze van hozzá rezesbanda, mert ugye esküvő, meg lakodalom rezesbanda nélkül nincs, és az is nagyon fontos, hogy helyi vagy helyhez legközelebbi rezesbandát hívunk, itt Törökszentmiklóson van legközelebb rezesbanda a szónak a szó szoros értelmében, tehát a miklósi rezesbanda jött el, és ők kísérték végig az ifjú párt a városon, és a nap folyamán ők játszottak különböző lakodalmas zenéket, hiszen a lakodalom a lényeg. Olyan szinten, hogy jön az ifjú pár, és akkor leülnek a terített asztalhoz a színpadon, és a jön a vőfély a birka farkával, és a menyasszony teszi, amit tennie kell, és utána megeszik a birkát az urával, és aztán meg jön az esküvői torta, és teszi az ifjú pár, amit kell, tehát ez nem csak úgy egy egyszerű látványosság... természetesen táncolnak, és késő délután búcsúznak el a pároktól, ebben az évben nagyon szerencsések voltunk abból a szempontból, hogy mind a tanúk, mind az ifjú pár minden játékban részt vettek...” – mondta a rendezvény egyik szervezője.

Hasonló eseményként jelennek meg a paraszi háztartási tevékenységeket felidéző programok, ami sokszor a helyi múzeumok, bemutatóházak, gyűjtemények szervezésében kerül megrendezésre autentikus környezetben és sokszor az autentikus eszközök felhasználásával.

„A gyerekeknek van egy programsorozatunk, mely pillanatnyilag 12–14 elemből áll – attól függően, hogy az időjárás hogy engedi meg. Ebben az évszakoknak megfelelően paraszi háztartásokat veszünk sorra, jellegzetesen a női munkákat. A keltetéstől egészen a kolbásztöltésig. A keltetés van a tavasz nyitásakor, a kolbásztöltés pedig október–november–decemberig elhúzódik – attól függ, hogy tudjuk beosztani az időt. Havonta egy alkalommal, vagy heti rendszerességgel csinálunk programot, az iskolai elfoglaltságtól függően, mert itt a tanítási szünnapok is belejátszik, hogy mikor alkalmas és mikor nem. Egyes elemeit a programnak, az évszak bármely napján meg tudjuk csinálni, pl. a szövést, ami mindig

végezhető, de pl. a keltetés vagy a lekvár főzés, melyhez az alapanyagot az évszak biztosítja, az nem. Azzal csak az adott évszakban tudunk foglalkozni. Ezen kívül vannak olyanok, hogy felnőtt programok. Jellemzően hétvégére esnek, szombat – vasárnapi napokra meghirdetjük, és úgy várjuk a jelentkezőket. Kis csoportokba – kb. 10 fős – szoktuk csinálni, ugyanez a munkasor, nyilván a felnőtteknek egy kicsit másabb az előadott/bemutatott dolog, mint a gyerekeknek” – mutatta be a programsorozatát az egyik hajdúszoboszlói helyi szervező.

A helyi hagyományok autenticitása nem csak a külső fogyasztók, de a helyi lakosság számára is fontos, a közösségépítésben is központi elemként jelenik meg. A helyi folklór és hagyományok autenticitása iránti igény kiemelten fontos motivációs elemként jelenik meg a helyi közösségi programok szervezésében és a helyi lakosság elérésében, megszólításában.

„Mert hogy akarják őrizni a hagyományokat, akkor mért nem térnek legalább abban vissza a régmúltba, van itt lovas szekér, van itt dob, mint ahogy régen volt, hogy gyerekkoromból emlékszem: közhírré tétetik. Tehát, arra már az idős mama is kimegy, hogy dobolnak, nem úgy hogy a postaláda csörrent vagy nem csörrent, aztán meg kiveszi, és el sem olvassa. Én úgy gondolom, hogy azt jobban odafigyelnének az emberek. Tehát, ha ilyen nagyobb események vannak, körbe kellene járni Derecskét. Tehát, biztos lennének rá emberkék” – mondta az egyik derecskei megkérdezett.

A folklórnak, a folklór nosztalgiájának tehát kettős funkciója van, egyrészt fontos eleme a helyi identitásnak a helyi hagyományok nosztalgikus idealizációján és szimbolikus megerősítésén keresztül, másrészt fontos közösségépítő szerepe van a tevékenységek megőrzési és (újra)felfedezési gyakorlatán keresztül.

„A kultúra a közösséget építi egyrészt a jelenben, tehát, akik szeretik a néptáncot vagy a (...), ezek már összekovácsolják őket, ugyanis már van egy közös pont bennük. A másik, ami legalább ugyanilyen fontos, hogy az elődeikkel is egy közösséget teremtek és az is meghatározó, hogy a derecskei közösség honnan jön, és ezekkel az alapokkal vissza tudunk nyúlni korábbi generációkhoz is” – fogalmazta meg a folklór szerepét az egyik derecskei megkérdezett.

A VIDÉK ÍZÉNEK NOSZTALGIÁJA

A vidéki kulturális örökség alapú rendezvények egyik központi eleme a gasztronómia, ami egyrészt jelenti a helyi népi vagy nemzetiségi étel- és élelmiszerkultúra felidézését, másrészt a tradicionális paraszti ételkínálat megjelenítését. Az együtt evés az egyik legfontosabb közösségépítő tevékenység, így elmaradhatatlan eleme minden közösségi rendezvénynek, eseménynek.

„Most volt Mikulás ünnepség, és 100 embernek főztünk bográcsgulyást és kakaós csigát, ami itt lett megfőzve a tájház udvarán és kiosztva” – mutatta be a rendezvényét az egyik hajdúdorogi szervező.

A vizsgált települések mindegyikén megjelennek a tradicionális gasztronómiát középpontba állító és megjelenítő események (például a túrkevei Böllér Fesztivál, a hajdúhadházi Káposztás Nap, a hajdúböszörményi Böszörményi Ízek Fesztiválja és a Bezermeni Vigasságok, a létavértesi Májusi Málé Fesztivál vagy a kokadi Érmelléki Tormafesztivál stb.). A helyi gasztronómia fontos eleme a helyi kulturális örökségnek, és erre mindenhol építenek is a kulturális rendezvények szereplői. A közös étkezés a helyi közösségépítésben fontos elem, hisz széles rétegek számára kínál vonzó közösségi élményt. Valamint a turisztikai

hasznosítása is jelentős, hisz a gasztronómiai kultúra egyedi vonásai és a gasztronómiai fesztiválok nagy népszerűséget élveznek a turisták körében, hisz az étkezés/ételkínálat hagyományosan is hozzátartozik a turisztikai kínálatához.

„Igyekszünk a nagy magyar gasztronómiai rendezvények sorába felzárkózni, nyilván azok, akik már a nagyon sokadikat csinálják (pl. Baja, Békéscsaba) már nagyon nagy múltjuk és hírük van. Én úgy gondolom, hogy lassan csak utolérjük őket. Úgysem mindenki utazik el az ország másik végébe. A mi rendezvényünkre nagyon sokan érkeznek a környező településekről, már azt kell mondanom, hogy szállóvendégek is vannak kifejezetten a rendezvények miatt. Mi a turizmust a hasuknál fogva szeretnénk megfogni. Ha a zsűrizésre kerül a sor, mi megalkottuk a böszörményiek nagy asztalát, ami arról szól, hogy az összes aznap készült étel egyszerre van fenn az asztalon” – mondta az egyik hajdúböszörményi megkérdezett.

A tradicionális ételek fő vagy kísérő szolgáltatásként a múlt felidézését, azaz a nosztalgiát biztosítják a fogyasztók számára az ízlelés élményén keresztül.

„Ha idejön egy csoport (nem egy jött ide), akkor mi kompletten megszervezzük neki azt a programot, hogy megnézheti a helytörténeti anyagot, megnézheti a várost, részt vehet a kézműves foglalkozáson, amit ott készít, hazaviheti, megnézheti a tájházat, ahol részt vehet a helyi ételek elkészítésében, az evésben. Akár az itt alvást is meg tudjuk oldani. Turisztikai csomagokat lehet összeállítani, amiben szerepelhetnek a helyi termékek. A méztől kezdve a sajton át sok mindenünk van, amiből vásárolhatnak is a hozzánk érkezők. Ezen kívül néptánc programot is tudunk nekik biztosítani, ahol a derecskei verbunkot akár meg is tanulhatja” – mutatta be a turisztikai kínálatát az egyik derecskei megkérdezett.

A vidék ízének nosztalgiájában a reflexív és restaurációs nosztalgia elemei egyaránt felfedezhetőek. A reflexív nosztalgia megjelenési formájaként értelmezhető, amikor a helyiek vagy turisták a gasztronómiai eseményeken felidéznek a közös étkezés élményét a hozzá kapcsolódó hagyományos ízek segítségével. Ilyen a korábbiakban már említett disznótör ételkínálata, vagy a főzőversenyeken megjelenő hagyományos pörkölt, de akár a fesztiválok alapvető kínálatként aposztrofálható lacipecsenye, lángos vagy kalács is. A reflexív nosztalgia számára nincs szükség különleges vagy speciális ételekre. Az ételek és a közös étkezés élménye a személyes emlékeket, érzéseket idézi fel, bár ezek az élmények és emlékek a múlthoz kötődnek, közös felidezésük és újraélésük a jelenben is közösségi élményt eredményez.

Ezzel szemben a vidék íze nosztalgiájának restaurációs formája az egyedit, a különlegeset keresi. Ilyen például a bereznemi vigasságok, a túrkevei birkapörkölt és a derecske-létavértesi térségben a torna és a hozzá kapcsolódó ételek.

„Felkutatottak egy olyan receptet, amely Rózsa Sándor korszakából való: a bezermen gulyás. A „bezermen” szó Böszörménynek a török időbeni nevét takarja. Nem akartunk egy újabb „hajdú” vagy „böszörményi” nevű rendezvényt, ezért kerestünk valami újat, valami olyat, aminek jelentése is van...” – mondta az egyik rendezvény szervezője és kitalálója.

Ebben az esetben a nosztalgia olyan gasztronómiai elemekhez köthető, ami erőteljesen kapcsolódik a helyi identitáshoz. Olyan gasztronómiai tradíciókat keresnek és idéznek fel, amelyek szorosan köthetők az adott helyhez vagy közösséghez. Ezeknek az ételeknek vagy az ételek elkészítési módjának pedig szimbolikus jelentőséget tulajdonítanak. Elkészítésük rituálissá válik. A

gasztronómiai hagyomány lényege ebben az esetben a helyi identitás megerősítése a helyi gasztronómiai kultúra szimbólummá tételén keresztül. Itt a vidék ízének nosztalgija egy új, a helyi identitás alapját biztosító hagyomány megteremtését jelenti. Az ételek elfogyasztása a helyiek számára az elveszett dicső múlt nosztalgiáján keresztül az identitás megerősítését biztosítja, míg a turisták számára az ételeknek és elkészítési módjuknak a megismerése a hagyományok, a kulturális örökség autentikus élményének experimentális, azaz az idegen kultúra megismerését biztosító megélését nyújtja.

A TÁJ ÉS HELY NOSZTALGIÁJA

A vidéki táj és épített környezet, azaz a hely nosztalgikus értelmezése, bár számos ponton köthető az otthon vagy a folklór nosztalgiájához, mégis megérdemli a külön elemzést és értelmezést.

A kis falu képe a Tönneis-i értelemben vett közösség iránti nosztalgikus vágyódást kelti vagy biztosítja az odalátogatók számára. A vidéki fesztiválok ebben a nosztalgikus értelemben a közösségi tájban és helyen zajlanak, valamint ezt kiegészítve, a helyi közösségi életbe való betekintésen keresztül a vidéki közösség iránti nosztalgikus vágyat tovább erősítik. Ez a vágy jelenti az alapját a vidéki turizmus mellett a vidékre költözésnek is (Tamáska 2011, Csurgó 2013).

A vidéki épített környezet, a hagyományos falusi táj és falukép elemek a helyiek percepciója szerint minden településen a legfontosabb kulturális örökség elemek közé tartoznak, amire a helyiek büszkék, és amelyek a turisták számára is vonzó látványosságokat jelentenek.

„Gerincét alkotják a műemlékek; nyolc országos műemlékvédelem alatt álló műemléke van Hajdúböszörménynek, ezek közül egy (...) a Népi Hajdúház. 1957 óta van műemlékvédelem alatt. A Tájházak, a főtér, a múzeum, a Csonka torony is műemlékvédelem alatt van. Ezeket mindenféleképpen meg kell néznie annak, aki Böszörménybe jön” – értékelte a helyi épített örökséget az egyik megkérdezett.

Ezzel párhuzamosan, vagy ezt kiegészítve, a vidéki táj értelmezéseiben központi helyet foglal el a vidéki természeti környezet által gerjesztett szabadság és természetes élet nosztalgija. Mindez kiegészül a mezőgazdasági tevékenységek mint autentikus tevékenységek (úgy mint kecsketenyésztés, lótarás, kertészkedés stb.) iránti hasonlóan nosztalgikus érzésekkel. Ezek az otthon nosztalgiájához hasonlóan inkább reflexív jellegűek, a közösség, a természet és az autenticitás utáni vágyódás a legerőteljesebb elemük.

„Az ősi, régi tájhasználatban voltak elképzeléseink. Kidolgoztunk a helyi önkormányzatnak ajánlasként egy ún. „csordalegelő” koncepciót. Ez a csordalegelő a város környékén található, itt szeretnénk a régi tájhasználatot, juh és marha legeltetést ismét meghonosítani.” – mondta az egyik megkérdezett.

Emellett, vagy ezt kiegészítve, a vidéki táj és hely bizonyos elemei a parasztház, a hagyományos falusi tájkép, a pipacsmező vagy búzatábla stb. szimbolikus jelentőségűek és döntően a romantikus nemzeti identitást erősítő restaurációs nosztalgiát gerjesztik a vidéken turistaként megjelenő fogyasztók számára. Erre építenek a vidéki turizmus prospektusai (Gál 2007), és fontos kellékei a helyi turisztikai kínálatnak önmagukban vagy egy-egy rendezvény „díszleteként” is.

„Egy-egy tájházban a múlt benne rejlik az épületek miatt, az újdonság, amivel be lehetne vonzani a családokat az pedig a különböző rendezvények. Sokkal hitelesebb a hagyományőrzéssel kapcsolatos programokat ilyen környezetben tartani pl. liba napi libakergetés, fazekaskorongozás” – mondta az épített örökség turisztikai hasznosíthatóságáról az egyik helyi kulturális intézmény vezetője.

Ez a fajta szimbolikus, nosztalgikus identitást erősítő hatás a tájhoz mint helyi örökséghez kapcsolódóan a helyiek identitásában is megjelenik, azáltal a folyamat által, ahogy a helyiek a fogyasztók számára kínálják a saját településük értékeit, hagyományait. Ennek eredményeként fokozatosan felértékelik és átértelmezik a saját településük és települési környezetük esztétikai elemeit (Miele–Murdoch 2002, Tamáska 2011), és az a nosztalgikus kép, amit a turisták számára közvetítenek, fokozatosan interiorizálódik és a helyi identitás részévé válik. Ezen keresztül újraértelmeződik, esztétizálódik és felértékelődik a helyi táj és falukép bizonyos kiemelt, nosztalgikus eleme a helyiek számára is.

ÖSSZEGZÉS

A nosztalgia a vidék idilljét és autenticitását vizsgáló elemzésekben nem jelenik meg központi fogalomként, nem manifesztálódik értelmezési keretként, de szinte mindenhol felbukkan a fogalom, egyfajta magától értetődő, látens magyarázatként. Az elemzések ebből következően nem reflektálnak a nosztalgia szerepére a vidékidill és autenticitás értelmezés és újraértelmezés használatának és motivációjának megértésében. A nosztalgia értelmezési keretként főként a turizmus kutatásokban jelenik meg, ahol központi fogalomként a fogyasztók, azaz a turisták motivációjának elemzésében kap helyet. Elemzésünk mellett kíván érvelni, hogy a vidék iránti nosztalgiának nem csupán a fogyasztói oldal, de a kínálati oldal esetében is központi jelentősége van. A nosztalgia, azaz a vidék kulturális örökségének nosztalgikus újraértelmezése határozza meg, hogy a vidék kulturális értékeinek mely elemei és miként kerülnek felhasználásra és kapnak új funkciót.

A három észak-alföldi térség esettanulmányainak elemzése azt jelzi, hogy a nosztalgia számos ponton és sokféle formában jelenik meg a közösségi eseményeken és a turisztikai kínálatban. Minden helyi rendezvénynek van egy speciális, alapvetően nosztalgia-vezérelt célcsoportja, az „elszármazottak”, akik számára a helyi rendezvények a hazatérés, a visszatérés nosztalgiáját kínálják. Az otthon nosztalgiája azonban nem csak esetükben, de a helyi lakosság vagy a „hagyományos”, azaz a helyi kötődéssel nem rendelkező turisták esetében is azonosítható az otthonhoz kötődő tevékenységek felidézésén, illetve a felidézés vágyán és igényén keresztül. Az otthon nosztalgiája a személyes élményekhez köthető, felidézésük is egyéni, és ezáltal sokféle és sokszor mozaikszerű, nem rendeződik egységes szimbólumrendszerre vagy kultusszá. Ezzel szemben a folklórhoz köthető nosztalgiának van egy erőteljesen szimbolikus funkciója is. A helyi kulturális örökség egyik központi eleme a folklór, így a helyi szimbólumok megalkotásában minden településen nagymértékben támaszkodnak a helyi vagy nem helyi népi kultúrára, ezen keresztül jelenítik meg a hely sajátosságait a külső fogyasztók, de a helyi közösség számára is. A folklór nosztalgiája a helyi identáskonstrukció egyik központi mozgatórugójaként azonosítható. Emellett a folklórnak az egyéni emlékek felidézésében, a régmúlt tevékenységeinek felélesztésében vagy megőrzésében is szerepe van, amely sokkal inkább a reflexív nosztalgia jegyeit hordozza magán. Hasonlóan kettős értelmezése lehetséges a helyi gasztronómiának is. A vidék ízének nosztalgiája figyelhető meg, amikor a helyiek vagy turisták a közös étkezés élményén keresztül idézik fel vagy élük meg hagyományos ízek segítségével a múlt eseményeit és a múlt (az autentikus múlt) iránti vágyódást. Emellett a helyi gasztronómiai hagyományoknak szimbolikus jelentőségük is van és számos helyen a helyi identitás fontos elemeit jelentik. A vidék nosztalgikus idealizációja és szimbolikus

reprezentációja koncentráltan jelenik meg a vidéki táj nosztalgiájában, amely összesítve, koncentráltan idézi fel a folklór, az otthon és a vidék ízének nosztalgiáját. Itt olyan elemek is megjelennek és szimbolikus jelentőséget kapnak a helyi identitásban és identitáskonstrukcióban, amelyek hagyományosan a romantikus nacionalizmushoz is köthetők, így a vidék és a hely szimbólumai összekapcsolódnak a magyarságszimbólumokkal, mintegy igazolván azt a képet, hogy az eredeti magyarság a vidéki településeken és a vidéki kultúrában létezik és gyökerezik, ezáltal erősítve meg a helyi identitást is (Kovách 2007, Csurgó 2007, Kapitány–Kapitány 2002).

Az esetek elemzése alapján tehát elmondható, hogy a helyi kultúra- és turizmuszervezők a rendezvények, események és termékek kitalálásakor és megvalósításakor nagymértékben támaszkodnak a vidék nosztalgikus idealizációjára. A kulturális örökséget a vidék autenticitásának nyilvánvaló és elérhető megjelenési formájának tekintik, és egyfajta pozitív attitűddel fordulnak a helyi hagyományok felé, amikor azokat beemelik a helyi közösségi életbe és turisztikai kínálatba. A helyi kulturális örökségre építő közösségi rendezvényeiket, eseményeiket kvázi turisztikai rendezvényként szervezik meg azáltal, hogy a helyi kulturális örökségnek szimbolikus, nosztalgikus funkciót adnak. A nosztalgiának a múlt értékeinek és hagyományainak felidézésén keresztül központi szerepe van a helyi szimbólumok felfedezésében, és ezen keresztül a lokális identitás megerősítésében vagy újraépítésében. A vidék nosztalgiája mindezek alapján a vidékidill és autenticitás iránti pozitív attitűdként és preferenciaként értelmezhető, amelynek közösségépítő, identitáserősítő és turisztikai vonzerőteremtő funkciója van.

HIVATKOZÁSOK

- Balogh I. (1969) *Hajdúság*. Budapest: Gondolat.
- Bajmóczy P. (2004) A lakóhelyi szuburbanizáció terének lehatárolása a vidéki Magyarországon. In Abonyiné (szerk.) *40 éves a Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéke*. Szeged: SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. 61–69.
- Barna G. (2011) Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. In Jankovics J. – Nyerges J. (szerk.) *Kultúra, nemzet, identitás*. Budapest: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság.
- Bell, D. (2006) Variations on the rural idyll. In P. Cloke – T. Marsden – P. Mooney (eds.) *Handbook of rural studies*. London: Sage. 149–160.
- Berényi Zs. et al. (1998) *Derecske története és néprajza*. Derecske: Derecske Város Önkormányzata.
- Bessière, J. (1998) Local development and heritage. Traditional food and cuisine as tourist attraction in rural areas. *Sociologia Ruralis*, (38)1:21–34.
- Bódi J. (2002) Kövek és képzetek. Az építészet szimbolikus funkciói a Káli medencében. In Fejős Z. – Szijártó Zs. (szerk.) *Egy tér alakváltozásai. Esettanulmányok a Káli medencéből*. Budapest: Néprajzi Múzeum. 22–39.
- Boym, S. (2001) *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.
- Caton, K. – Santos, C. A. (2007) Heritage tourism on Route 66: Deconstructing nostalgia. *Journal of Travel Research*, (45)4:371–386.
- Cloke, P. (1997) Country backwater to virtual village? Rural studies and 'the cultural turn'. *Journal of Rural Studies*, (13) 4:367–375.
- Csapák A. (2007) Az átalakuló Nagykovácsi. *Tér és társadalom*, 2:109–116.
- Csurgó B. – Nagy Kalamász I. (2007) A szolgáltató vidék: a Művészetek Völgye és az etyeki bor- és gasztronómiai fesztiválok. In Kovách I. (szerk.) *Vidékiek és városiak. A tudás és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan – MTA PTI. 67–84.

- Csurgó B. (2007) Képek és képzetek a mai magyar vidékről. In Kovách I. (szerk.) *Vidékiek és városiak. A tudás és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan – MTAPTI. 45-67.
- Csurgó B. (2013) *Vidéken lakni és vidéken élni. A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására: a város környéki vidék*. Budapest: Argumentum – MTA TK SZI.
- Dagevos, H. – Overbeek, G. – Vader, J. (2004) *Consuming rural goods and services. A consumer-oriented comparative analysis*. Haag: LEI.
- Ehrentraut, A. (1996) Globalization and the representation of rurality: Alpine open-air museums in advanced industrial societies. *Sociologia Ruralis*, (36) 1:4–26.
- Fairley, S. (2008) In search of relived social experience. Group-based nostalgia sport tourism. In Weed, M. *Sport and tourism: A reader*. Routledge.
- Fejős Z. – Szíjártó Zs. (szerk.) (2000) *Turizmus és kommunikáció*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció Tanszék.
- Gál N. (2007) A turizmus vidékképe. In Kovách I. (szerk.) *Vidékképek a múltban és a jelenben*. Budapest: Argumentum. 255–276.
- Halbwachs, M. (1992) *On collective memory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Halfacree, K. (2006) Rural space: constructing a three-fold architecture. In Cloke, P. – T. Marsden – P. Mooney (eds.) *Handbook of rural studies*. London: Sage. 44–62.
- Héthy Z. (1982) *A Bihari Múzeum Évkönyve III*. Berettyóújfalu: Bihari Múzeum.
- Holbrook, M. B. (1993) Nostalgia and consumption preferences: Some emerging patterns of consumer tastes. *Journal of Consumer Research*, (20) 2:245–256.
- Holbrook, M. B. – Schindler, R. M. (1991) Echoes of the dear departed past: Some working progress on nostalgia. *Advances in Consumer Research*, 18:330–333.
- Jetzkowitz, J. – Schneider, J. – Brunzel, S. (2007) Suburbanisation, mobility and the 'good life in the country': a lifestyle approach to the sociology of urban sprawl in Germany. *Sociologia Ruralis*, (47) 2:148–171.
- Jones, I. – Green, B. C. (2006) Serious leisure, social identity and sport tourism. In Gibbons, H. (ed.) *Sport and tourism. Concepts and theories*. Routledge. 32–49.
- Kapitány Á. – Kapitány G. (2002) Magyarságszimbólumok – egy értelmiségi minta tükrében. In A. Gergely A. (szerk.) *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*. Budapest: Új Mandátum, 257–276.
- Kim, H. (2005) Research note: Nostalgia and tourism. *Tourism Analysis*, (10) 1:85–88.
- Kovács I. (2007) A múlt és jelen vidékképe. Bevezetés. In Kovách I. (szerk.) *Vidék- és falukép a változó időben*. Budapest: Argumentum. 7–11.
- Kovács I. (2012) *A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet) – Argumentum.
- Kovács É. (2012) Falusi szomszédságok – közösség-reprodukciós eljárások. *Kultúra és közösség*. (3) 3–4:37–55.
- Kürti L. (2000) A puszták felfedezésétől a puszták eladásáig. Az alföldi falusi-tanyasi turizmus és az esszencializmus problémája. In Fejős Z. – Szíjártó Zs. (szerk.) *Turizmus és kommunikáció*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció Tanszék, 112–129.
- Mason, J. (2005) *Kvalitatív kutatás*. Budapest: Jászöveg.
- Marschall, S. (2012) 'Personal memory tourism' and a wider exploration of the tourism–memory nexus. *Journal of Tourism and Cultural Change*. (10) 4:320–335.

- Mathieu, N. – Gajewski, P. (2002) Rural restructuring. Power distribution and leadership at national, regional and local levels: the case of France. In Halfacree, K. – Kovách, I. – Woodward, R. (eds.) *Leadership and local power in European rural development*. Aldershot: Ashgate. 122–144.
- Miele, M. – Murdoch, J. (2002) The practical aesthetics of traditional cuisines: slow food in Tuscany. *Sociologia Ruralis*, (42) 4:312–328.
- Nora, P. (1999) Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. *Aetas*, (14) 3. [Online] <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00012/99-3-10.html>. [Letöltve: 2009-05-12]
- Örsi J. (szerk.) (1992) *Túrkeve földje és népe I.* Túrkeve: Túrkeve város képviselőtestülete.
- Pintér J. N. (2008) Nosztalgia, szentimentalizmus, utópia. *LAOKOÓN Művészetfilozófiai folyóirat*, 5:34–41.
- Pusztai B. (2003) Megalkotott hagyományok és falusi turizmus. In Pusztai B. (szerk.) *Megalkotott hagyományok és falusi turizmus / Invented Traditions and Village Tourism: A pusztamérgesi eset / The Pusztamérges case*. Szeged: JATEPress. 9–21.
- Pusztai B. (2007) „Bajászlé”. Identitás, kanonizáció és márkázás a bajai népi ünnepélyen. In Pusztai B. – Neill M. (szerk.) *Fesztiválok, turizmus és helyi identitás. Halászléfőzés Baján - Feasts, Tourism and Local Identity. Fish Soup Cooking in Baja, Hungary*. Edinburgh: University of Edinburgh, 7–25.
- Pusztai Zs. (2006) A mezőtúri Turi Fazekas Múzeum. *Néprajzi Hírek* ½:21–23.
- Schulze, G. (2000) Élménytársadalom. A jelenkor kultúrszociológiája. *Szociológiai Figyelő*. 1–2:135–158.
- Schuurman, N. – Nyman, J. (2014) Eco-National Discourse and the Case of the Finnhorse. *Sociologia Ruralis*, (54) 2:1–18.
- Short, B. (2006) Idyllic ruralities. In Cloke, P. – Marsden, T. – Mooney, P. (eds.) *Handbook of rural studies*. London: Sage, 133–148.
- Suntikul, W. (2013) Nostalgia motivated Thai Domestic Tourism at Amphawa conference. In *International Critical Tourism Studies Conference, Sarajevo*. [Online] http://cts.som.surrey.ac.uk/publication/nostalgia-motivated-thai-domestic-tourism-at-amphawa/wppa_open/ [Letöltve: 2013-12-20]
- Szijártó Zs. (2000) A turizmus mint menedék. Képek és elképzelések a Káli medencében. In Fejős Z. – Szijártó Zs. (szerk.) *Turizmus és kommunikáció*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció Tanszék. 7–23.
- Tamáskas M. (2011) *A vidéki tér emlékezete: Az építészeti formaképződéstől a kulturális örökségalkotásig*. Budapest: Martin Opitz.
- Tellström, R. – Gustafsson, I.-B. – Mossberg, L. (2005) Local food cultures in the Swedish rural economy. *Sociologia Ruralis*, (45) 4:346–359.
- Tönnies, F. (1983) *Közösség és társadalom*. Budapest: Gondolat.
- Urry, J. (1990) *The tourist gaze: Leisure and travel in contemporary societies*. London: Sage.
- Váradi M. M. (2007) Utak, elágazások – a közelmúlt falukutatói. In Kovács É. (szerk.) *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Budapest: Néprajzi Múzeum – PTE-BTK Kommunikáció-és Médiatudományi Tanszék. 43–68.
- Wirth, L. (1973) Az urbanizmus mint életmód. In Szelényi I. (szerk.) *Városszociológia*. Budapest: KJK. 41–63.